Anul V. 1 Martie, 1911. Nr. 5.

REVISTA TEOLOGICĂ

organ pentru știința și vieața bisericească.

Abonamentul: Pe un an 10 cor.; pe o jumăt. de an 5 cor. — Pentru România 12 Lei.
Un număr 50 fil.

MISIUNEA BISERICEI ORTODOXE ÎN LUME.

Lumea este astăzi cufundată în mare încurcătură, din punct de vedere intelectual și religios. Sub această îndoită privire totul se clatină, totul se dărîmă împrejurul nostru. O revoluțiune mare, invingibilă se manifestă, cuprinde cu putere inteligențele și tinde a le transformà. În sânul Bisericilor creștine oamenii cei religioși înșiși sunt ispitiți de nedumeriri, de îndoieli.

Știința se unește cu filosofia pentru a atacà toate învățăturile, pe cari lumea s'a obicinuit a le crede, a le cinstì. Atât una cât și cealaltă afirmă fără multă cugetare chiar astfel de lucruri, pe cari ele nu le-au dovedit de loc. Ele cred a aveà dreptate prin faptul, că sunt anticreștine. Într'adevăr ele sunt mai puțin, decum își dau cu socoteala. Știința nu este așa de sigură de deducțiunile sale, după cum ar voì ea să se creadă acest lucru; ateismul n'a început cu toată seriozitatea a se dovedì; materialismul lasă baltă obiecțiunile cele mai serioase, cele mai încurcate. Masele tăgăduesc fără să știe pentru ce, fără să știe pe ce să-și sprijinească tăgăduirea. De îndată ce știința și filozofia pun în circulațiune teorii sigure, ele sunt de acord cu creștinismul, cu toate că cred că-l combat.

Pentru aceea scepticismul, care se lustruiește cu știință și filozofie își are izvorul său mai ales în ignorarea creștinismului; dacă știința și filozofia atacă creștinismul, cauza este, că savanții și filozofii nu cunosc creștinismul, pe care îl atacă.

Cu atât mai multă dreptate se poate reproșà această necunoaștere mulțimei; ea se ia după învățați filozofi, cari o seduc prin afirmațiunile lor, dar dacă scoboară cineva în fondul lu-

crurilor, observă îndată, studiind diferitele şcoale ştiinţifice şi filozofice, că afirmaţiunile cele mai hotărîte ascund anarhia cea mai profundă şi disidenţele cele mai radicale cu privire la chestiunile cele mai fundamentale. Omul simte atunci, că savanţii şi filozofii nu sunt nişte conducători siguri pentru sine însuşi, că ei merg pipăind, vestesc astfel de lumină, pe care ei nu pot să o dea; paşii lor sunt şovăitori.

În aceste condiţiuni de semi-licărire ştiinţifică şi de ignorare a creştinismului, nu este oare o datorinţă pentru adevăraţii creştini să răspândească cunoaşterea învăţăturilor creştine şi să demonstreze, că ştiinţa şi filozofia nu pot aflà în ele nici un fel de stavilă; ele sunt în afară de limitele naturii şi răspund înclinărilor şi dorinţelor spre nemărginit (infinit) şi spre nemurire, pe cari ştiinţa nu le poate cu toată evidenţa mulţămì, fiindcă, prin natura ei, nu poate eşì din domeniul naturei şi să aibă altă metodă în afară de experienţă.

Care este Biserica creştină, care să poată oferì lumei, ştiinţei, filozofiei, noţiunea exactă despre creştinism? Noi nu stăm la îndoială să o spunem: Nu există decât una, Biserica ortodoxă, pentrucă ea singură a rămas credincioasă creştinismului, aşa, cum a fost propus dintru'nceput de Christos şi de apostoli.

Este cumva Biserica romană, care ar puteà învăţà creştinismul cel adevărat?

Din contră, ea este care a răspândit cele mai false noţiuni despre el; teologia ei a denaturat credinţa; a făcut un amestec absurd de doctrine pozitive şi de speculaţiuni scolastice; amestecând cele dumnezeeşti cu cele omeneşti în dogme, şi înfăţişându-le mai ales din partea lor omenească, mulţumită discuţiunilor pasionate, în cari ea le-a înecat. Biserica romană s'a atins de toate instituţiunile primitive, prin cari religiunea se făceà simţită, şi le-a schimonosit; slujbele dumnezeeşti au perdut în această biserică însemnătatea lor cea mare şi nu mai apar, decât cu anumite însuşiri adesea ridicule, după-cum şi dogmele nu se mai arată, decât sub nişte formule, cari le schimbă înţelesul. Această biserică a adus mai ales o ştirbire simţitoare creştinismului prin aceea, că a nimicit constituţiunea atât de frumoasă, pe care Christos o dăduse bisericei sale, şi care provocà toate progresele sociale ale omenimei, înlocuindu-o cu in-

stituţiunea despotismului, aşa cum a existat acesta în epocele cele mai puţin civilizate. O atare Biserică a contribuit mult prea mult la lăţirea unei noţiuni false despre creştinism, pentruca să mai poată cineva purtà nădejdea, că ei i-ar fi cu putinţă să dee despre creştinism o idee exactă.

Putem cumva face apel la protestantism? Nicidecum, pentrucă el nu este decât un sistem religios, analog diferitelor sisteme filozofice; el este chiar o compoziţie din diverse sisteme contrazicătoare, fără altă temelie decât afirmaţiunea cutărui sau cutărui ministru (preot), profesor sau întemeietor de şcoală.

Un astfel de sistem aşează cu necesitate inteligenţele în afară de creştinism şi nu poate să le ofere decât anumite concepţiuni mai mult sau mai puţin conforme cu creştinismul. Cât pentru creştinism însuş, el este *un fapt*; şi un fapt nu se inventează. O doctrină revelată se primeşte, se păstrează, se transmite, ea nu este nici pe departe rezultatul unor observaţiuni sau speculaţiuni.

Protestantismul, tocmai în virtutea principiului său fundamental, care este *libera examinare*, nu poate oferì lumei creştinismul ca un fapt primit dintru'nceput şi transmis aşa după cum a fost primit.

Pentru a oferì lumei creştinismul aşa cum a fost el predicat de către apostoli, trebue o societate permanentă, care să fi trăit în epoca apostolică, şi a cărei viaţă să fi fost *una*, începând dela apostoli şi până în zilele noastre.

O astfel de societate există: aceasta este Biserica ortodoxă. Ei i-s'a imputat *immobilitatea* sa. Această immobilitate este care a mântuit adevărata noţiune despre creştinism, perdută prin activitatea periculoasă a celorlalte biserici.

De trei veacuri papiştii şi protestanţii se înţelegeau să treacă Biserica ortodoxă cu tăcerea şi să o considere aproape ca neavenită. Astăzi începe să se facă lumină şi timpurile se apropie, când ortodoxia va trebuì să-şi ridice glasul.

Până acum ea n'avea nimic de spus. Biserica romană erà puternică şi cu influinţă; ea făceà să răsune puternic epitetele de schismatică şi eretică, cu cari ea biciuià pe adversari. Dacă Biserica ortodoxă şi-ar fi ridicat glasul, i-ar fi aruncat în faţă calumniile, din cari papiştii făcuseră colecţiuni.

Aceste calumnii erau primite de către papiştii cei mai învăţaţi şi cei mai vrednici de cinste. Nu este aşa de mult de când Doctorul Döllinger îşi publică cartea sa *Kirche und Kirchen (Biserică şi Biserici)*, în care el primeà ca adevăruri infamiile inventate la Roma şi pe cari un grec, Pitzipios, le subscrise cu numele său, în schimbul unei sume convenabile.

Aceleaşi prejudecăţi existau în protestantism. Astăzi oamenii instruiţi şi respectabili, din diferitele biserici, s'ar crede desonoraţi ridicând contra Bisericei ortodoxe vechile acuzaţiuni, pe cari le răspândiră oamenii nedrepţi şi pasionaţi.

Timpul se apropie, când Biserica ortodoxă va puteà vorbì cu folos şi va puteà învăţà adevăratul creştinism pe creştinii cari nu-l cunosc sau cari l-au denaturat.

Aceasta este misiunea, pe care ea a primit-o şi pe care Provedinţa va face-o să o şi împlinească. Desigur, că nu toţi ortodoxii sunt conştienţi de această misiune descoperită venerabilei Biserici, ai căreia fii sunt ei. Mai mulţi chiar din aceia, cari ar trebuì să o secundeze, îi pun şi îi vor pune pedeci. Dar aceste prejudecăţi ale unor spirite înguste nu vor oprì nici cu o secundă realizarea planului providenţial, şi oricine poate observà — deja — în sânul clerului ortodox, o mişcare, care tinde să se ridice la înălţimea unei mari opere, care i-se va încredinţà. Mai mulţi episcopi favorizează această mişcare, care va luà încurând o extensiune nemăsurată.

Noi nu avem sfaturi de dat venerabililor episcopi ai Bisericii ortodoxe; dar ni-se va îngăduì să oferim felicitările noastre acelora dintre ei, cari lucră pentruca să facă din cler cel dintâiu corp social şi ştiinţific. Clerul ortodox nu se teme de ştiinţă şi are dreptate; el ştie, că puţină ştiinţă depărtează pe om de creştinism; că multă ştiinţă îl aduce din nou la el.

Să studieze aşadară clerul ortodox şi din sânul său să iasă savanţi, al căror nume să aibă autoritate. Când el îşi va fi cucerit această situaţiune (şi ea-i uşor de câştigat), atunci va fi făcut pasul cel mai important în cariera, ce-i stă deschisă înainte.

Clerul ortodox nu trăieşte în mijlocul societăţii în stare de declasat şi suspect, ca clerul aşa zis celibatar al Bisericii romane. Cu toate acestea, este de dorit, ca mişcarea, ce se manifestă şi care se nizuieşte a-l împreunà din ce în ce mai mult

cu restul corpului social, să fie sprijinită. Când tinerii adolescenţi, cari se destinează preoţiei îşi vor fi făcut studiile lor literare, filozofice şi ştiinţifice, împreună cu alţi studenţi destinaţi altor funcţiuni; când ei vor fi adaus câţiva ani de studii speciale la studiile comune, atunci înrâurirea lor se va fi mărit în societate și religiunea va câştigà prin aceasta de asemenea în înrâurire.

Clerul ortodox este prin însaşi constituţiunea sa — scutit de cele mai multe din viţiurile inherente instituţiunei unui cler celibatar: ipocrisia, fanatismul, abuzarea de lucrurile sfinte și amestecul lor sacrileg cu fărădelegi, apoi scepticismul, care rezultă din aceste abuzuri și pe care are toată grija de a-l acoperì cu un strat de iezuitism. Iezuitul, în clerul ortodox, este și trebue să fie o esceptiune. Ar fi numai aceea de temut, că preotul ortodox se materializează prea mult în urma poziţiunei sale ca tată de familie.

Acest lucru trebue preîntimpinat.

În ce mod?

Desvălindu-i acestuia (preotului) o largă cunoştinţă despre adevărata preoţie creştină, o credinţă adâncă şi lămurită, cunoaşterea exactă a datorinţelor sale, înălţimea de vederi, ştiinţa.

La acestea ar trebuì adause astfel de instituţiuni, cu ajutorul cărora fii de preot să-și afle mijloacele pentru primirea instrucţiunei şi pentru a-şi face o poziţie socială.

Preotul însuși ar trebuì să aibă o poziţie pecuniară independentă de funcţiunile slujbei sale, cele temporale ale bisericilor ar trebuì administrate de către laici, cari să facă distribuirea venitelor fixe şi a ofrandelor voluntare între toţi membrii clerului, după nişte regulamente statorite cu claritate. Aceşti credincioşi ar primì ofrandele dela stat, precum și cele dela credincioși și ar dà despre acestea o socoteală riguroasă administraţiei (ocârmuirei) centrale bisericești. Tot asemenea ar fi de trebuinţă să se aplice cu stricteţă cu privire la cler legea, pe care toate societăţile civile o negligă peste măsură și care constă întru a pune meritul mai pe sus de intrigă, de privilegii şi de orice influinţă. În fiecare dieceză ar trebuì să se înfiinţeze concursuri, în temeiul cărora preoţii cei mai capabili să-și poată învederà capacitatea lor şi să dobândească diplome, cari le-ar dà dreptul la posturile cele mai însemnate, dacă cu destoinicia ar împreună

virtuţile adevăratului preot. Un cler — în astfel de condiţiuni — ar formà în curând un corp, care ar dominà societatea întreagă, prin singura putere a virtuţilor şi a ştiinţei sale; care ar fi în stare să răspândească pretutindenea adevărata noţiune despre creştinism şi să strângă din nou la adevărata doctrină, pe aceia, cari o ignorează, o judecă greşit şi o atacă.

Pentruca noţiunea despre adevăratul creştinism să se răspândească cu mai multă uşurinţă, ar trebuì publicată o expunere precisă a acestuia, eliminându-se din această expunere orice expresiune scolastică, orice discuţiune teologică. Aceasta este o operă pe atât de grea — pe cât ar fi şi de importantă. Nădăjduim că ortodoxii învăţaţi vor încerca-o, se vor învoì spre a o redactà cu exactitate şi se vor face vrednici de aprobarea corpului episcopal ortodox. La această expunere a învăţăturilor dogmatice s'ar adaoge expunerea despre instituţiunile divine şi cea despre administraţiunea Bisericii.

O astfel de lucrare ar face să cadă o mulţime de prejudecăţi.

Dumnezeu, care a dat Bisericei ortodoxe o misiune atât de frumoasă în lume, va şti să insufle păstorilor ei şi mijloacele, pe cari ea va aveà să le întrebuinţeze pentru a o îndeplinì.

(După *Dr. Wladimir Guettée*). *Ilie Beleuţă*
catihet.

TAINA POCĂINŢII.

(Sfârşit).

Observă preotul, că cineva nu cunoaşte cele ce se cer la o mărturisire adevărată, dator e înainte de toate să-l întrueze, să-l lumineze cu cunoştinţele cerute, apoi să purceadă la mărturisire şi îndreptare. Nu o poate face aceasta preotul din cauza conglomerării, precum e în postul paştilor, dator e să-l citeze pe o altă zi la mărturisire, căci nu e permis să dimită pe nimeni neluminat şi neîndreptat.

De multeori constatăm, că credinciosul nostru comite atâtea fărădelegi, fără să-şi fi dat seama, din cauza nepriceperii sale, că săvârşeşte păcate mari. Uneori auzim pe unul sau altul, că se acuză a fi păcătos mare şi a fi săvârşit o mulţime de păcate grele, şi în urmă ne e dat să constatăm, că respectivul nu a săvârşit păcate de tot grele, ci numai din neştiinţă şi din o scrupulozitate prea mare se consideră ca un mare păcătos. Unuia ca acestuia îi vom redà liniştea sufletească şi-l vom instruì asupra

însemnătăţii legilor morale, ca să ştie deosebì mărimea păcatelor şi măsura în care se violează prin ele legea morală.

Tot sfatul, toată admonierea, pe care voeşte preotul a o dà cuiva, are să isvorască din bunătate, din iubire, din râvna de-a îndreptà sufleteşte pe respectivul, iar nicidecum să nu o facă aceasta cu nepaciinţă, cu mânie sau cu dispreţ, căci uşor poate să umilească pe penitent, uşor poate să-l instrăineze dela mărturisire sau chiar să-l pearză.

Mai bine e a fi acuzat ca preot de o prea mare bunătate, decât de o prea mare stricteţă şi severitate.

Peste tot, preotul la administrarea tainei acesteia să fie cu mare atenţiune, iar dacă în vre-un caz, mai cu seamă la începutul carierei noastre nu ştim ce ar fi de făcut, ce sfat, ce canon să-i dăm cuiva, să ne lăsăm timp de cugetare, sau chiar de conzultare a vre-unui manual sau a vre-unui coleg mai expert, iar pe penitent să-l ocupăm cu unele exerciţii religioase până ce ne vom fi câştigat noi orientarea necesară. Dacă penitentul ar puteà bănuì în defavorul nostru cauza unei asemenea amânări, atunci mai bine e să-l prevenim şi să-i spunem noi adevărul, că începători fiind, nu putem ştì tocmai bine ce e de făcut în cazul respectiv, ci ne trebue timp ca să cercetăm în cărţi şi să ne cugetăm asupra lucrului mai temeinic. În cazuri de tot grave şi când nu ne-am puteà câştigà în scurt timp orientarea necesară, vom recomandà penitentului să meargă la alt duhovnic mai expert şi mai în etate, decât ca să facem greşeli cari ar micşorà înaintea penitentului nostru însemnătatea şi sfinţenia tainei, ori pe noi înşine ne-am face ori ne-am arătà prea uşorateci şi nepătrunşi de evlavia şi religiozitatea recerută.

Din spusa unui coleg ştiu, că la dânsul chiar la începutul carierei sale s'a prezentat un străin la mărturisire, care astfel de păcate a mărturisit, încât colegul a stat uluit, neputându-şi până atunci nici închipuì astfel de păcate. De sigur acel străin s'a folosit de tinereţele preotului în deplină credinţă, că va primì deslegarea dorită şi un canon uşor.

Secretul mărturisirii suntem datori să-l păstrăm cu orice preţ şi cu cea mai mare stricteţă, căci datorinţa aceasta se bazează nu numai pe însemnătatea actului şi pe sfinţenia tainei, ci şi pe rânduiala bisericii.

De secretul mărturisirii ne vom puteà folosì numai cu învoirea şi pe lângă cererea celuice se mărturiseşte, când de exemplu cineva, neputând rebonificà vre-o pagubă cauzată cuiva, ori neputând dà satisfacţie cuiva vătămat de dânsul, cere dela noi ca duhovnici să-i mijlocim împăcarea cu cel păgubit ori să-i facem posibilă darea satisfacţiei.

Nu este permis preotului a se folosì de cele aflate la mărturisire nici în conversaţie cu peritentul său, excepţie numai, când însuş penitentul ne provoacă a vorbì cu el despre lucrurile mărturisite, ori când doreşte ca chiar cu alţii să discutăm asupra celor mărturisite de el, ca despre un ce petrecut undeva, spre liniştea şi orientarea credinciosului nostru.

Secretul mărturisirii se calcă din partea preotului, nu numai dacă el divulgă cele spuse la mărturisire, ci şi dacă se foloseşte de cele cunoscute şi aflate, fie în afaceri cu credinciosul său, fie în conveniri şi în întruniri, fie în apreciarea lui, prin ce s'ar puteà cauza pagube şi nedreptăţi credinciosului nostru.

XII.

Căutând după puteri a arătà însemnătatea şi ponderozitatea tainei pocăinţii, cât şi deosebita atenţiune şi marea răspundere care trebue să o avem la administrarea tainei acesteia, ca de încheiare repet, că dacă cineva doreşte să-şi facă administrarea tainei acesteia cât mai uşoară şi plăcută, să poată edificà mai cu efect, dator este să-şi câştige cunoştinţele necesare prin cetirea şi studiarea astorfel de manuale, cari tratează despre taina aceasta; dator e ca adeseori să mediteze asupra însemnătăţii acestei taine şi asupra modului cum trebue ea săvârşită mai bine; dator e ca măcar în postul cel mare înainte de mărturisire să predice poporului despre taina aceasta, să-l instrueze şi să-l lumineze despre toate, iar rezultatul cel bun îl va vedeà imediat fiecare.

Drept orientare a noastră în această chestie ne vor servì însemnările, pe cari le vom face în fiecare an despre ceice se mărturisesc, putând constatà astfel creşterea ori decreşterea numărului atât a celor ce se mărturisesc, cât şi a celor ce se cuminecă, bărbaţi şi femei.

Prin predică, prin luminarea şi educarea poporului nostru în spiritul bisericii noastre, prin purtarea noastră corespunzătoare din toate punctele de vedere, stăpâniţi şi conduşi fiind de duhul blândeţei şi al evlaviei, având deplina încredere a poporului, vom dispune iarăşi de ţăranul român, matca statornică a neamului nostru, păstrător credincios al limbei şi al datinilor părinteşti, — cum zice poetul Vlăhuţă, — căci pe mulţi dintre intelectualii noştri, mai ales din generaţia mai tinără, i-am perdut, şi mult ne va costà până tot prin vrednicia şi abnegaţiunea noastră îi vom puteà readuce cu sufletul la credinţa părinţilor noştri, spre întărirea şi apărarea fortăreţei neamului nostru.

Pe mulţi îi vedem numai îmbulzindu-se la posturile de onoare din organizaţia noastră bisericească, fără să corespundă şi celorlalte cerinţe ale ei.

Fiecare societate alege de conducător al ei, de membru în comitetul ei, pe cei mai destoinici, pe aceia cari mai cu osârdie îndeplinesc şi observă toate dispoziţiile şi toate prescrisele ei. Privită şi biserica noastră ca societate, ea încă îşi are dispoziţiile şi rânduelile ei, dar, — mă întreb: oare chiar epitropii, membrii comitetelor şi ai sinoadelor îşi fac datorinţa, faţă de taina aceasta?

Nu ştiu cine poartă vina. Spiritul timpului de azi, creşterea primită în şcoli străine, cetirea atâtor cărţi rele, ori lipsa de o adevărată cultură a inimii, precum şi şovăirea, orbecarea şi puţina vocaţiune a noastră, ca preoţi şi pioneri ai neamului şi apostoli ai credinţei? Un proverb latin zice: «Omne malum ex clero«.

Starea de înflorire ori de decădere a bisericii atârnă mai ales şi mai mult dela conştienţiozitatea ori nepăsarea păstorilor ei, decât dela împrejurările maştere, sub cari se desvoaltă biserica. În timpul prim al creştinismului doar starea internă a bisericii a fost mai la culme, mai înfloritoare şi mai înălţătoare de inimi. Un sfânt părinte zice: «A suferì preoţi slabi şi neputincioşi e pedeapsa cea mai mare care o poate trimite Dumnezeu peste cetăţi şi împărăţii. Astfel a pedepsit Dumnezeu şi fărădelegile Ierusalimului». Domnul a zis: «Păstori îţi voiu dà, cari răul să-l numească bine şi binele rău, cari pe cei căzuţi să nu-i ridice, pe cei şovăitori să nu-i îmbărbăteze. Aceasta e cea din urmă dintre urgii şi pedepse».

«Dacă Domnul voeşte să pedepsească mai cu îndurare, e destul să ridice pe împăraţi unul asupra altuia, să înarmeze popoarele, e destul să schimbe mersul regulat al anotimpurilor, să dee pământului secetă ori prea multă umezeală, să trimită foamete şi ciumă preste tot pământul, dar când voeşte a pedepsì popoarele cu toată asprimea, atunci le trimite preoţi leneşi, păstori cuprinşi şi stăpâniţi de toate viţiile lumeşti».

Fraţilor, biserica noastră, organizaţia ei atât de bine întocmită, e şubredă încă în alcătuirile ei din lăuntru, iar din afară n'are nici un sprijin de nicăiri. Conştiinţa noastră, a slujitorilor altarului, trebue să fie pururea trează. Trebue să ne însufleţim zelul apostoliei, ca să fim la culmea chemării noastre, să desfăşurăm mai departe, pe un câmp mai larg, munca începută mai dinainte de vrednicii noştri înaintaşi tari în credinţă ca peatra de granit.

Sunt grele vremile de azi, de aceea să fim fiecare omul mântuirii, pe care-l trimite Dumnezeu la cumpenele mari, când vrea să scape un popor din vâltoarea perzării.

Pe cât de tari în credinţă şi dârji în suferinţe au fost mulţi şi mai toţi ai noştri antecesori, să nu fim atât de slabi şi atât de netrebnici noi nepoţii şi fiii lor, să nu vedem în oficiul nostru numai farmecul deşertăciunii, căci vom fi, fără să ne dăm seama, cei mai stricăcioşi vrăşmaşi ai neamului şi ai bisericii noastre.

Conştienţi totdeauna de noi înşine, pătrunşi de însemnătatea şi sublimitatea oficiului şi darului încredinţat nouă, să ne nizuim a ne câştigà şi susţineà încrederea poporului, căci prin aceasta vom dispune de o putere aproape dumnezeească, de o putere, a cărei taină stă în iubirea celor mulţi.

Ioan Hanzu
preot.

REDUCEREA NUMĂRULUI PAROHIILOR ŞI AL PREOŢILOR

în

Mitropolia ortodoxă a Românilor din Ungaria şi Transilvania.

Au trecut 40 de ani şi mai bine, decând Biserica ortodoxă română din Ungaria şi Transilvania s'a regulat pe baza statutului organic al ei. Congresul naţional bisericesc ţinut regulat la fiecare trei ani şi sinoadele eparhiale ţinute în fiecare an, au adus între marginile acestui statut regulamente şi hotărîri normative cu privire la desvoltarea priincioasă a administraţiunii bisericeşti în toate direcţiunile. Timpul de 40 ani este un period însemnat, pentru ca un popor dornic de progres şi o biserică asuprită aşa de mult în timpurile trecute, să fi ajuns la o regulare mai statornică şi mai prielnică a trebilor sale bisericeşti. Cu toate acestea, nici după atâta timp n'am ajuns încă la o stare perfectă, ci suntem încă în desvoltare şi am puteà zice într'o nesiguranţă provocată mai ales prin împrejurări din afară.

Pentru a ne puteà da seamă despre aceea ce s'a făcut până acum, şi chiar şi despre aceea, dacă s'a făcut bine ce s'a făcut, şi pentru a ştì ce mai este de făcut sau de îndreptat şi modificat din cele ce s'au făcut nu destul de bine, e de lipsă din când în când a reprivì asupra rezultatelor de până acum. Spre a se puteà pronunţà cineva asupra întregii noastre vieţi bisericeşti în toate direcţiunile, cum s'a desvoltat ea în era constituţională a bisericii noastre, s'ar cere un studiu mai aprofundat, care ori cât de greu ar fi, ar meritá totuş, ca un bărbat competent din sinul bisericii noastre, să se ocupe de el. Până va fi aceasta posibil, cred că este bine şi de folos a ne da păreri şi în mod parţial, adecă asupra unora numai dintre obiectele ce au suferit o regulare. Pornind din acest punct de vedere se va

face de astădată o apreţiare a regulării parohiilor şi în legătură cu aceasta ne vom da părerea noastră asupra reducerii numărului parohiilor şi al preoţilor.

Inceputul regulării afacerilor parohiale s'a făcut încă în congresul din 1868, în care s'a compus Statutul organic. Pentru redigearea Statutului organic pe baza proiectului prezentat de mitropolitul de atunci Andreiu Bar. de Şaguna s'a exmis o comisiune de 27 dintre cei mai distinşi membrii ai congresului. Din sinul acestei comisiuni s'a ales o subcomisiune, care a elaborat un proiect de regulare a «economiei bisericeşti, şcolare şi fundaţionale» de sus până jos în parohii. Acest proiect de regulare, precum se vede din conclusul congresului de sub Nr. 105 şi 239, aveà să servească de material *a)* pentru facerea unui regulament despre parohii, *b)* pentru organizarea şcoalelor române din întreaga mitropolie, *c)* pentru regularea administrării averilor bisericeşti, şcolare şi fundaţionale.

In legătură cu concluzele de mai sus propune deputatul congresual mirean Iulian Ianculescu tot la Nr. prot. 239, ca îmbunătăţirea stării materiale a preoţilor să o recunoască congresul de necesitate absolută şi urgentă, şi de aceea sinoadele diecezane să pregătească proiecte pentru regularea unei dotaţiuni mai bune a preoţilor, *spre care scop ţine de neapărat necesar a se reduce numărul preoţilor*, în legătură cu aceasta, *să se exopereze dela locurile mai înalte, ca averile parohiilor reduse, adecă sesiunile şi locurile parohiale să se declare de avere neînstrăinabilă a bisericii.* Acest material prezentându-se de prezidiul congresului din anul 1870 sub Nr. 17 al protocolului, o comisiune exmisă din congres pentru acest obiect a prezentat şi congresul a primit sub Nr. prot. 77 anumite «dispoziţiuni generale privitoare la regularea parohiilor» acluse protocolului sub *B.*

În aceste dispoziţiuni generale, în ce priveşte reducerea parohiilor şi a preoţilor se cuprind următoarele: Intr'o comună bisericească de regulă este numai un paroh; mai mulţi pot fi, dacă comuna este impopulată şi poate garantà o dotaţie corăspunzătoare pentru mai mulţi preoţi; unde nu este dotaţie corăspunzătoare numărul preoţilor să se reducă, îndată ce un post devine vacant. Dotarea preoţilor şi reducerea numărului lor o fac sinoadele eparhiale după ce prin comisiuni exmise în faţa locului în parohii şi-au adunat datele necesare. Doi preoţi pot fi, dacă în o parohie numărul sufletelor atinge cifra de 1500, trei parohi pot fi la 3000 suflete şi 4 la 4000 suflete.

Regularea cauzei şcolare s'a făcut prin congres încă în anul 1870 prin aducerea unei legi şcolare, la care s'a considerat articolul de lege 38 din 1868. Legea pentru şcoalele noastre con-

fesionale dimpreună cu alte normative şcolare, au suferit schimbări în decursul timpului, făcute tot prin congres, după cum şi din partea statului a urmat anumite ordinaţiuni şcolare, de cari biserica trebuià să ţină seamă.

Afacerile epitropeşti şi le-a regulat între marginile statutului organic fiecare eparhie prin regulamente speciale şi congresul n'a insistat în privinţa aceasta la o uniformitate pentru toate eparhiile.

Regularea parohiilor şi dotarea preoţilor au format un obiect însemnat atât pentru congres cât şi pentru eparhii. Incă în anul 1870 sinodul arhidiecezan sub Nr. protoc. 47 a hotărît în legătură cu chestia îmbunătăţirii dotaţiunii preoţilor, ca consistorul arhidiecezan să prezenteze în sesiunea cea mai deaproape un proiect pentru regularea preoţilor în parohii şi pentru o reducere succesivă a numărului preoţilor.

Sinodul arhidiecezan din anul 1871 sub Nr. prot. 33 a adus unele puncte directive cu privire la regularea parohiilor şi la dotarea preoţilor, pe baza cărora consistorul a primit îndatorirea a pregătì un proiect de regulament cu conlucrarea organelor subalterne.

Proiectul pentru regularea parohiilor şi dotarea preoţilor prezentat sinodului arhidiecezan din partea consistorului în sesiunea sinodală din anul 1872, nefiind timp a se pertractà, s'a amânat pentru sesiunea următoare (a se vedeà protocolul sinodal Nr. 44).

In ce priveşte reducerea parohiilor, care de astădată ne interesează mai de aproape, acest proiect aclus la protocol sub *D.* conţine în § 10 următoarele:

Devenind o parohie vacantă urmează prin conclus valid al sinodului parohial, aprobat de consistorul arhidiecezan, *sau reducerea* sau întregirea ei. La caz de reducere venitul ei nu se poate întrebuinţà spre alt scop, *decât pentru îmbunătăţirea stării celorlalţi parohi actuali* ş. c. l.

Proiectul acesta ajungând la pertractare în sesiunea sinodului arhidiecezan din anul 1893 s'a primit prin conclusul de sub Nr. prot. 117 pre lângă unele modificări ca normativ pentru arhidieceză şi s'a pus în practică prin consistor. In acest normativ provizoriu aclus la protocol sub *G.* a rămas § 10 privitor la reducerea parohiilor neschimbat, adecă întocmai cum a fost în proiect.

Precum s'a văzut din cele de mai sus, şi congresul naţional bisericesc din anul 1870 a cerut a se pregătì un proiect pentru regularea parohiilor şi dotaţia preoţilor pentru întreaga mitropolie. Un atare proiect s'a prezentat abià la sesiunea congresuală din anul 1878; ca atare a servit normativul provizoriu adus

de sinodul arhidiecezan în anul 1873, care a fost pus în practică pentru arhidieceză până în anul 1878. Congresul din acest an sub Nr. prot. 175 a statorit regulamentul său pentru parohii cu putere pentru întreaga provincie mitropolitană, precum este publicat în acluzul de sub *C.* al protocolului congresual.

In acest regulament tot în § 10 alinea penultimă s'a decretat în ce priveşte reducerea parohiilor următoarele: «In toate acele cazuri, în cari nu s'ar puteà împlinì condiţiunile de mai sus, se va face reducere, adecă parohia a doua şi respective a treia şi a patra nu se va îndeplinì, ci se va lăsà în administraţiune, iar venitele în folosinţa celorlalţi preoţi locali (se înţelege se vor lăsà!) ***afară numai de sesiunile parohiale, asupra cărora dispune fiecare eparhie după trebuinţele preoţimei sale.***

Regulamentul pentru parohii a fost dela aducerea lui prin congres până astăzi în două rânduri revăzut și modificat în unele puncte, — lucru ce de astădată nu ne interesează mai de aproape. Făcând însă în cele de mai sus istoricul pe scurt al regulării parohiilor şi al procedării la ameliorarea dotaţiunii preoţilor, am subliniat acele puncte, cari se referesc la reducerea parohiilor și al numărului preoţilor, pentrucă la această chestiune voim a ne oprì pentru a cercetà, cum s'a executat în fiecare eparhie a mitropoliei şi a examinà dacă în tot locul s'a făcut spre binele şi folosul bisericii şi al credincioșilor, sau din contră, în detrimentul adevăratelor interese privite dintr'un punct de vedere mai înalt.

II.

Biserica ortodoxă din Ardeal în starea ei asuprită din trecut a suferit de regulă și de lipsa de preoţi. Sub stăpânirea în Ardeal a principilor calvini, preoţii români începând de sus până jos nu erau binevăzuţi şi toată stăruinţa punea stăpânirea ţării în aceea, ca să calvinizeze pre Români dimpreună cu preoţii lor. Fiindcă numai preoţii mai numerau ceva la poporul român, căci în alte diregătorii Românii nu erau primiţi, de aceea duşmanii bisericii româneşti tindeau a împuţinà numărul preoţilor români, ale căror afurisanii erau temute și ca atari apărate prin legile patriei.

Prin actul de unire, Românii ortodoxi au rămas lipsiţi nu numai de preoţi, dară chiar și de arhiereul lor și numai pe ascuns îşi aduceau preoţi sfinţiţi pe la episcopiile învecinate.

Sub administrarea eparhiei ardelene prin episcopi sârbi s'a sporit numărul preoţilor după trebuinţă. Sub episcopul Vasilie Moga s'au făcut restricţiuni în privinţa înmulţirii preoţilor. In timpul din urmă, s'a susţinut numărul normal al preoţilor în parohii. Fapt este, că religiozitatea poporului român a adus cu

sine, că poporul român totdeauna a fost dornic de preoţi şi rar s'a putut întâmplà ca vre-o comună bisericească să se plângă, că are preoţi prea mulţi.

Aceasta a fost aşa, din cauză că preoţii nu răzâmau cu existenţa lor numai pe venitele dela popor, ci fiind aleşi dintre fruntaşii mai avuţi din comună, aveau din ce trăì. Această împrejurare contribuia la aceea, ca preoţii să aibă vază mai mare în popor.

Trebuinţa de un număr mai mare de preoţi în arhidieceză a fost provocată şi de numărul considerabil de filii, cari nu pot să-şi susţină preotul lor propriu.

Aşa se prezentează starea lucrurilor în eparhia ardeleană. Mai favorabile au fost stările bisericeşti la românii din părţile bănăţene şi ungurene. Acolo comunele bisericeşti sunt mai compacte, mai puternice şi mai bine dotate. Sub împărăteasa regina Maria Terezia s'a regulat acolo numărul preoţilor şi dotaţiunea lor, dânduli-se sesiuni de pământ, cari după timp şi împrejurări fac o frumoasă dotaţie pentru preoţi. In ce priveşte numărul preoţilor, de aceasta a îngrijit stăpânirea, ca să nu fie parohii şi preoţi de prisos, ştiut fiind, că cu cât ar fi fost mai multe parohii şi mai mulţi preoţi, cu atât mai mari jertfe s'ar fi cerut pentru dotarea lor.

Intorcându-ne acum la regulamentele pentru parohii şi pentru ameliorarea dotaţiunii preoţilor, aduse prin congres, constatăm că aceste lucrări au fost de trebuinţă; dară nu putem admite, că s'a făcut un lucru bun şi folositor primindu-se reducerea parohiilor ca mijloc de îmbunătăţire a dotaţiunii preoţilor, pentrucă la reducerea unei parohii n'au să hotărască numai interesele materiale ale persoanelor, ci interesele mai înalte bisericeşti. In împrejurările în cari trăim nu este bine să ne preocupe în mod unilateral numai anumite interese materiale, ci trebue să fim conduşi când regulăm ceva, de o politică mai înaltă bisericească. Impuţinarea numărului preoţilor la noi românii este identică, cu slăbirea poziţiunii noastre prin lipsirea poporului nostru de un factor atât de însemnat şi hotărîtor în viaţa culturală a poporului român. Preotul este în comună pentru popor nu numai părintele spiritual, care conduce pre credincioşi prin religiozitate şi învăţăturile morale la mântuirea sufletească, ci el este totdeodată un povăţuitor şi îndreptător al poporului şi în viaţa din afară; în împrejurările, în cari trăim românii, în multe cazuri nu avem nici un diregător român, nici un primar, nici un notar, şi în multe locuri nici învăţător şi astfel dacă n'ar fi preot între ei ar fi daţi pradă la multe nedreptăţi, miserii şi neajunsuri provocate din ura altor neamuri faţă de români.

Pornind din asemenea vederi, să cercetăm acum, cum s'a executat reducerea parohiilor în deosebitele părţi ale mitropoliei.

Incepând cu arhidieceza ar crede omul, că din consideraţie la dotaţiunea slabă a preoţilor, acì să se fi făcut cele mai multe reduceri de parohii; cu toate acestea chiar în arhidieceză s'a tratat chestiunea aceasta cu cea mai mare precauţiune şi s'a executat numai în cazuri de extremă necesitate. Rari sunt cazurile, când poporul să fi cerut reducerea unei parohii şi împuţinarea numărului preoţilor săi. Puţinele reduceri ce s'au făcut, au fost reclamate de preoţi înşişi, numai în cazuri, că preotul, care a rămas, nu a avut un fiu, un ginere sau măcar un nepot, care să ocupe parohia rămasă vacantă; preotul rămas în viaţă după moartea colegului său, a isbutit cu provocare la regulament să se reducă parohia vacantă şi să profite deocamdată de venitele ei, ca mai târziu tot el, schimbându-se împrejurările lui familiare, să insiste cu ajutorul poporului să se reînfiinţeze aceeaşi parohie. De altă parte consistorul arhidiecezan condus de consideraţiuni mai înalte bisericeşti, prin regulamentul pentru parohii, nu s'a ţinut împedecat a face din filii parohii matere, îndatăce cât de cât a corăspuns condiţiunilor regulamentare. In arhidieceză dară abià pot fi 10—15 parohii, cari s'au redus pe baza regulamentului parohial.

Cu totul altcum s'a urmat în eparhiile dela Arad şi Caransebeş. Acolo, unde parohiile erau mai bine regulate şi preoţii mai bine dotaţi cu porţiuni canonice, adecă cu sesiuni parohiale de câte 30 şi mai bine de jugere catastrale pământ roditor, chiar acolo s'a executat reducerea de parohii şi s'a redus numărul preoţilor după consideraţiuni pur materiale şi cu scăparea din vedere a intereselor unei politice bune bisericeşti. In fiecare din cele două eparhii s'au redus ca la 40 parohii, va se zică cu totul la vr'o 80 parohii şi tot atâţi preoţi. Pentru oameni cu vederi mai înalte, acest lucru învoalvă în sine o perdere necalculabilă, pentrucă abstrăgând dela momentele bisericeşti şi culturale atinse mai sus, tot atâtea familii bisericeşti au fost lipsite de o existenţă onorabilă şi societatea românească s'a lipsit de o inteligenţă aleasă, care totdeauna a numărat ceva, mai ales că trăim în astfel de timpuri, când pentru românii cualificaţi este ca şi închisă intrarea în alte diregătorii publice ale statului de ori ce categorie, şi dacă se şi primeşte careva, aceasta se întâmplă mai mult sau mai puţin cu preţul renegării naţionale, aşa că astfel de indivizi nu mai numără aproape nimic pentru popor.

Dară să examinăm mai de aproape şi să vedem, cum s'a executat reducerea şi cu ce rezultate şi foloase.

Pentru a judecà drept chestiunea, accentuăm de nou, că în numitele eparhii dotaţia parohiilor erà mai bună ca în arhidieceză, prin urmare o îmbunătăţire a dotaţiunii preoţilor nu erà în tot locul simţită. Modul cum s'a executat face impresiunea, că prin reducerea parohiilor nu s'a ţintit la o îmbunătăţire şi nici s'a ajuns la o îmbunătăţire, ci din contră li s'a părut unora, *că preoţii au preà mult şi de aceea să li-se ia ce au avut spre a se dà pentru alte trebuinţe.*

Dupăce ideea reducerii parohiilor a fost legată de regularea parohiilor şi dotarea mai bună a preoţilor, cu dreptul ar fi aşteptat cineva, ca venitele parohiilor reduse, dimpreună cu sesiunile legate de ele, să se deà în folosinţa preoţilor din parohiile nereduse. Aşa au cuprins arhidiecezanii rezolvarea chestiunii, ceeace se vede din cuprinsul § 10 din Regulamentul lor provizoriu adus în a. 1873. Congresul naţional bisericesc din anul 1878, luând de bază regulamentul arhidiecezei, a adaus în regulamentul său la § 10 cuvintele: «afară numai de sesiunile parohiale, asupra cărora dispune fiecare eparhie după trebuinţele preoţimei sale». Dela acest adaus făcut la insistenţa deputaţilor congresuali mireni din eparhiile Aradului şi Caransebeşului, a urmat, că sesiunile eliberate prin reducerea parohiilor s'au înstrăinat dela destinaţiunea lor şi au ajuns în multe cazuri un mijloc de favorizare şi exploatare pentru unul sau altul.

În dieceza Aradului s'a făcut totuşi o regulare mai bună cu privire la folosinţa sesiunilor eliberate, pentrucă venitul lor s'a convertit pentru crearea unui fond de penziuni pentru preoţii deficienţi; însă nu s'a urmat nici aici cu destulă consecvenţă şi rigoare, din cauză că unele sesiuni s'au lăsat prin favor a se folosì de alţi preoţi, cari aveau sesiunea lor, altele şi cele mai multe, s'au dat în arândă la preoţi pe lângă preţ minimal, şi îndestulindu-se consistoriul, care administrează, cu arânda de 2—400 fl. în loc de 1000 şi mai mult. Dacă s'au şi vândut din sesiunile acestea, n'avem cunoştinţă. Aceasta ar fi un lucru şi mai trist.

La Caransebeş s'au practizat acestea pe o scară mai înaltă. Cunoaştem un protopop, care mutându-se în parohia protopopească cu sesiune bună, nu se poate despărţì de ani de zile nici de sesiunea, ce a avut-o în parohia sa de mai înainte. El este favorizatul consistoriului. Cei din apropiere vor cunoaşte de sigur şi alte asemenea cazuri.

S'au creat cu adevărat din venitul sesiunilor parohiale fonduri pentru trebuinţele generale bisericeşti, cari fonduri ating cifra de câteva sute de mii de coroane, dară toate acestea nici pe departe nu egalează perderea bisericii în capital viu, adecă în lip-

sirea de un număr considerabil de preoţi şi familii preoţeşti, cărora li s'a tăiat existenţa.

Caracteristic este că prin reducerea parohiilor s'a intenţionat îmbunătăţirea dotaţiunii, dară de fapt în diecezele Arad şi Caransebeş s'a luat dela preoţime o parte din ce a avut. După unele semne şi date putem luà ca sigur, că lucrul acesta s'a făcut intenţionat. Din propunerea unui deputat *mirean* făcută în congresul naţional bisericesc din anul 1868 sub Nr. prot. 239 privitoare la reducerea parohiilor, transpiră destul de clar intenţiunea de a se luà sesiunile parohiale din folosinţa preoţilor şi a se converti spre alte scopuri generale bisericeşti. Acolo se zice că, în legătură cu reducerea parohiilor, *să se exopereze dela locurile mai înalte, ca averile parohiilor reduse, adecă sesiunile de pământ ale acelor parohii să se declare de avere neinstrăinabilă a bisericii.* Inţelesul acestei părţi a propunerei merge într'acolo, ca asupra porţiunilor canonice dela parohiile reduse, biserica — sinoadele diecezane — să dispună după plac şi buna sa aflare spre scopuri bisericeşti. Această propunere s'a primit după 10 ani de congres într'o formă şi mai explicată în §. 10 al regulamentului pentru parohii cu putere obligătoare.

Aplicarea acestui paragraf, cum s'a făcut la Arad şi Caransebeş, şi anumit reducerea pe dea-întregul a multor parohii, cu scop de a se câştigà şi creà din venitul sesiunilor înstreinate dela parohii mijloace şi fonduri pentru alte scopuri bisericeşti, apare de tot prejudicioasă intereselor adevărate bisericeşti. De aceea suntem de părere, ca numai dacă mai este posibil, acele sesiuni parohiale să se redeà destinaţiunii care au avut dela început, reînfiinţându-se succesiv, dacă nu toate, cel puţin unele din parohiile reduse.

dr. i. p.

EVENIMENTE ACTUALE DIN BISERICA CATOLICĂ.

Osîndirea Sillon-ului.

X.

Noua călătorie a lui Sangnier la Roma. Văzînd atâtea duşmănii în creştere, Marc Sangnier înţelese că trebuie să mai iee odată drumul Romei pentru a pipăi pulsul de acolo.

Plecă în Mai 1907 şi se întoarse plin de însufleţire. «Roma, spune el la întoarcere, e dulce şi tare. De sigur că se înşelau acei care-şi închipuiau că războiul de calomnii, de insulte violente sau de insinuări perfide, care de atîtea luni se ţeseau contra *Sillon*-ului, erau în sfîrşit să-şi ajungă scopul în Roma». Cu toate hîrtiile lui Montagnini, în care cei neplăcuţi erau notaţi rău, cu toate multele atacuri, «am primit la Vatican, spuneà

el, aceiaşi îmbrăţişare, a cărei bunăvoinţă afectuoasă ne mişcase totdeauna aşa de adînc....»

«Cît despre osînda totdeauna trîmbiţată, scontată, cerută, declară Henri de Roure în *Almanahul* din 1910, n'a venit şi nu va venì, pentrucă dacă *Sillon*-ul nu se pune pe terenul confesional, el nu înţelege să se depărteze vreodată de o ortodoxie riguroasă, şi de altfel el luptă pentru interesele religioase mai eficace de cît mulţi alţii.. Ce ne pasă de atacuri.... *Sillon*-ul trăieşte.... Să avem încredere în viitor».

Cînd ştim că chiar în anul în care apărù acest *Almanah* a apărut şi scrisoarea de osîndă a Papii, trebuie să ne întrebăm cu uimire: Cum a fost cu putinţă să se treacă aşa iute de la o extremă la alta? S'a schimbat atitudinea Romei, ori ea erà mai dinainte aşa, şi Sangnier a fost numai jocul iluziunilor sale?

Mai probabil pare că pînă în ultimul timp, cu toate atacurile, Roma a fost totdeauna favorabilă *Sillon*-ului. Ca probă putem cità faptul că, după audienţa sa de atunci, Sangnier formulă cîteva teze de ale sale democratico-creştine şi avù satisfacţiunea de a le vedeà aprobate de Cardinalul Merry del Val. Deci pînă în 1909 *Sillon*-ul a putut contà fără rezervă pe sprijinul Romei.

Atunci ce s'a întîmplat? Cum a putut opoziţiunea care totdeauna a fost biruită, să triumfe în sfîrşit la Roma?

Chestiune nesigură, dar ale cărei dedesupturi pare că tot se pot zărì.

Unul din personagiile cele mai intransigente şi mai în spiritul lui Piu X din Biserica franceză e Cardinalul Andrieu. Iute, în mai puţin de zece ani, s'a suit de la rangul de abate la acel de cardinal. Numit episcop de Marsilia de primul-ministru Waldeck-Rousseau care-l credeà liberal, acest prelat cu vederi largi şi împăciuitor sub Leon XIII, se grăbì să-şi arate intransigenţa cînd Piu X îşi puse tiara pe cap. În timpul separaţiunii el fù unul din cei mai sălbateci adversari ai proiectelor ministrului Briand. Acum doi ani atacurile sale în contra guvernului i-au adus multe neplăceri. Şi tocmai Marc Sangnier fù acela care aduse cu el 3000 de cetăţeni pentru a aclamà pe cardinal la palatul său arhiepiscopal din Bordeaux, unde a fost strămutat de la scaunul episcopal pe care Mons. Andrieu îl ocupà în Marsilia.

Drept răsplată, Cardinalul Andrieu se dădù la urma urmei de partea duşmanilor hotărîţi ai *Sillon*-ului, şi influenţa de care el se bucură la Roma a fost fără îndoială hotărîtoare. Văzînd că tînguirile de ordin politic nu fuseseră în stare să ruineze creditul lui Marc Sangnier, se recurse la cele două mari sperietori ale actualului papă: modernismul şi protestantismul. Dacă Sillon-ul puteà fi acuzat că e în legătură cu aceste două direcţiuni, soarta sa erà regulată.

În scrisoarea de osîndă a lui Piu X împotriva *Sillon*-ului se află un pasagiu în care se vorbeşte de «infiltraţiunile liberale şi protestante», şi acest pasagiu e foarte semnificativ.

Dar imputarea de modernism aruncată *Sillon*-ului nu are nici o bază. Gîndurile silloniştilor nu s'au frămîntat de loc cu ideia unei reforme a doctrinei creştine, ci tocmai cu întroducerea acestei doctrine mai adînc în mijlocul populaţiunii acaparate de propagande străine. Silloniştii şi-au afirmat totdeauna stricta lor ortodoxie şi dorinţa de a nu se depărtà cu nimic de la ea. Doar cîteva vorbe, care se puteau uşor exploata, dacă a pronunţat Marc Sangnier în această privinţă. Astfel, vizînd pe abatele Barbier, spus cuvintele: «Teologii spun *poveşti* ca şi în timpul lui Galileu».

A acuzà *Sillon*-ul de protestantism e şi mai puţin întemeiat. Că Marc Sangnier a apreciat puterile morale ale protestantismului, e adevărat. Dar acesta e un lucru care se poate constatà de un om din orice confesiune, fără ca prin asta să devii protestant ori măcar să ai înclinări cătră protestantism. Ceia ce Sangnier a spus în această privinţă sînt următoarele cuvinte pronunţate într'o întreţinere particulară: «Ceia ce admir la voi, protestanţii, e unitatea voastră, spiritul vostru de corp în faţa duşmanilor!» Dar concepînd credinţa înainte de toate ca legătură socială, întemeietorul Sillonu-ului n'a putut niciodată să se împace cu individualismul religios al protestanţilor. El a scris următoarele cuvinte: «Catolicismul se deosebeşte de sectele protestante mai cu seamă prin aceia că el e nu numai o religiune de indivizi, ci şi o religiune de societăţi».

E adevărat că, găsind în tinerimea protestantă vii simpatii, Sangnier a hrănit ideia de a înfiinţà un *Sillon* pe o scară mai întinsă, în care să intre ca colaboratori toţi partizanii lucrării pentru bine. Cu o lărgime de suflet laudabilă el a venit să vorbească în Uniunile creştine ale tineretului din Paris, Marsilia şi Bordeaux. Impreună cu protestanţii el a prezidat frumoasa întrunire «pentru apărarea civilizaţiunii creştine» la 30 Iunie 1907. Dar de la asta pînă la a spune ca ziarul *Croix*: «Ei au în vedere *contopirea* tinerimii protestante cu a *Sillon*-ului», sau, ca abatele Fontaine: «Apostolul *Sillon*-ului îşi predicà dăunăzi noua sa Evanghelie în templul protestant din Raincy», — e prea departe de adevăr. Soulier numeà aceste năzuinţe, care merg spre acelaş scop de îndreptare a societăţii prin creştinism, *voinţe convergente*. La rîndul său, Marc Sangnier numeşte această atingere a sa cu protestanţii, în apărarea ideilor care şi unora şi altora erau scumpe, *întîlnire leală*.

Asta erà totul. Pentru aceasta de sigur că osînda *Sillon*-ului pronunţată de Papă la 30 August 1910, a fost prea mult.

(Va urmà). Arhim. *I. Scriban.*

† Dr. PETRU ŞPAN.

Harnicul şi idealistul profesor de pedagogie dela Seminarul «Andreian», Dr. Petru Şpan, nu mai este între cei vii. După câteva zile de suferinţe, fiind bolnav de pneumonie, ne-a părăsit în zorile zilei de 1/14 l. c. Omul dăruit de Dumnezeu cu vigoare şi sânătate corporală ca puţini muritori, s'a stins în puterea bărbăţiei şi a muncii sale, lăsând adânci regrete în inimile tuturor acelora, cari l-au cunoscut şi preţuit. Prin moartea lui, şcoala şi cultura românească, în slujba cărora a stat vieaţa sa întreagă, au pierdut un muncitor plin de devotament şi însufleţire.

S'a născut în a. 1860 dintr'o familie de ţărani fruntaşi din comuna Lupşa. A cercetat şcoala primară din locul său natal şi din comuna Trăscău, iar studiile liceale le-a terminat cu succes eminent la liceul românesc din Blaj. Dorind să se dedice chemării preoţeşti, a urmat cursul teologic la Seminarul «Andreian» între anii 1881—3, distingându-se prin zel, purtare bună şi inteligenţă. Aceste însuşiri i-au câştigat simpatia superiorilor săi, cari i-au acordat un stipendiu, ca să-şi continue studiile în străinătate. Urmând înclinărilor sale fireşti şi îndemnurilor distinsului său fost profesor *Ioan Popescu*, şi-a ales ca studiu de specialitate pedagogia, în care şi-a câştigat temeinice cunoştinţe la universitatea din Viena şi la cea din Iena. Ca o încoronare a studiilor ce le-a făcut în aceste două centre universitare, în a. 1887 a luat titlul de Doctor în pedagogie şi filozofie, pe baza disertaţiunii: «Die Fortbildung der Pädagogik Herbarts durch Ziller», în care tinărul autor şi-a precizat totodată direcţia şi spiritul, în care însuş a învăţat să conceapă problemele pedagogiei şi ale educaţiunii.

Întors acasă, a fost aplicat ca profesor la şcoala de fete a «Asociaţiunii», la care a lucrat timp de patru ani. În a. 1892 fù ales profesor la Seminarul «Andreian», pentru catedra devenită vacantă prin moartea eminentului său înaintaş şi fost dascăl Ioan Popescu, a cărui operă a fost chemat să o continue. În această calitate, prin munca desfăşurată de pe catedră timp de aproape două decenii şi prin diferitele sale scrieri pedagogice,

regretatul defunct şi-a câştigat reputaţia unuia dintre cei mai de seamă pedagogi ai noştri. Cine a fost Dr. Petru Şpan, — pot spune generaţiile de preoţi şi învăţători, cari s'au însufleţit de principiile ce le profesà cu căldură; vor mărturisì scrierile, prin cari a îmbogăţit literatura noastră pedagogică; vor dovedì actele congresului şi ale sinodului arhidiecezan, ale conferenţelor învăţătoreşti şi lucrările reuniunilor, al căror membru activ şi în multe privinţe îndrumător a fost el. În raporturile sociale cu prietinii şi cunoscuţii săi, îl călăuzeà o inimă nobilă, prin care a putut să-şi câştige simpatia multora.

Dintre scrierile ce ni le-a lăsat, pe lângă Noul Abecedar şi Cărţile de cetire, amintesc: Lecţiile de didactică; Lecţii de pedagogie; Lecţii de psihologie; Idei pregătitoare în pedagogie; Treptele formale ale învăţământului; Şcoala lui Şaguna etc., cari dovedesc bogata ştiinţă a neuitatului autor şi din cari învăţătorimea noastră a cules multe învăţături folositoare pentru luminarea poporului.

Pe lângă aceste scrieri, răposatul în Domnul a mai publicat un mare număr de articole în diferite ziare şi reviste, fiind însuş redactor al revistei pedagogice «Vatra Şcolară», pe care a condus-o spre folosul şcoalei române până în ultimele clipe ale vieţii sale. În numărul din urmă al acestei reviste, şi-a sintetizat în următoarele cuvinte înaltele principii, pe cari le-a propoveduit: «Poate cineva să fie cât de învăţat, ba chiar erudit, dacă temeiul sufletului său nu e moral, atunci nici vrednicia lui nu poate stà pe un pedestal egal cu erudiţia ce o are. Societatea îl va privì, iar posteritatea îl va aprecià în conformitate cu fiinţa lui. Poate fi cineva cât de învăţat, ori cât de mare inventător, dacă fondul lui sufletesc va fi cuprins de vermele amoralităţii, preţul persoanei sale întru nimic nu va creşte. Numai valoarea morală a omului îl învredniceşte de stima şi consideraţia generală».

Acum glasul său a amuţit şi condeiul său s'a oprit, tocmai în aceste timpuri grele, când învăţătorimea noastră are mai mare trebuinţă de luminători devotaţi cauzei şcolare şi culturii poporului nostru.

Dumnezeu să-l odihnească în lăcaşurile drepţilor!

Dr. Nicolae Bălan.

DIN CĂRȚILE BUNE.

De data aceasta voesc să atrag atențiunea și interesul cetitorilor asupra unei scrieri valoroase, a cărei apariție, la timpul său, la noi n'a fost semnalată dupăcum merită. Înțeleg «*Cuvântările apologetice asupra adevărurilor fundamentale ale religiunii creștine ortodoxe*» de Dr. Sergiu, arhiepiscop de Vladimir, traduse de arhimandritul, azi arhiereul *Nicodem Munteanu* (București, 1905. Tipogr. Gutenberg, pag. 484, prețul Lei 5). Într'un ciclu de 28 cuvântări se tratează pe baze științifice adevărurile fundamentale ale religiunii creștine ortodoxe, ca: Dumnezeu în natură (3 cuvântări) și în sufletul omului; Dumnezeu în descoperirile sale; numirea sufletului; necesitatea revelațiunii dumnezeești și criteriile ei; prorociile referitoare la Mântuitorul; autenticitatea și vrednicia de credință a evangheliilor; minunile din biserica creștină; superioritatea credinții creștine față de religiunile păgâne și față de cea mohamedană; adevărata biserică drept credincioasă; biserica armeană și rom.-cat.; primatul papei; biserica anglicană. La acestea se alătură într'un supliment alte 4 cuvântări despre crearea lumei, despre originea și vechimea omului, despre inspirațiunea sf. Scripturi și despre taina întrupării Fiului lui Dumnezeu. Din această înșirare a chestiunilor tratate se poate vedeà, că preotul va găsì în aceste cuvântări cunoștințe bogate, cari îi vor înlesnì propoveduirea credinții și apărarea ei în mijlocul referințelor vieții culturale de astăzi. Dar ele sunt folositoare nu numai pentru preoți, ci și pentru ori care intelectual mirean, care dorește să găsească orientări temeinice într'ale credinții și răspuns la multele nedumeriri și îndoieli, cari s'au ivit în timpul din urmă față de adevărurile religiunii. Mă gândesc apoi în deosebi la tinerimea noastră universitară, care ar găsì în această scriere un bun povățuitor într'ale credinții strămoșești, expusă atâtor ispite în mijlocul unui mediu străin.

Ca o probă despre felul cum sunt tratate adevărurile religioase în această scriere frumoasă, reproduc din cuvântarea a 5-a cele ce urmează:

«Acum să trecem la a treia parte de căpetenie a sufletului, la *inimă*. Cu inima iubim sau urî n, cu inima simțim frumosul și plăcutul sau neplăcutul. Dumnezeu dragoste este. El este frumseța duhovnicească cea mai înaltă. Dumnezeu este o ființă perfect mulțumită și perfect fericită. Iubirea dumnezeească este pricina facerii ființelor înzestrate cu minte și menite pentru fericirea eternă, și această fericire nu poate fi atinsă de făpturi altfel, decât numai prin iubire sau dragoste către Dumnezeu. Iubirea nutrită de om către Dumnezeu este schinteia de vieață dătătoare

în toate actele vieţii duhovniceşti, după marea înrâurire a inimii asupra minţii şi voinţii omului. Iubirea izvoreşte din inima omului şi din cunoştinţele ce mintea are despre Dumnezeu; dar când inima iubeşte pe Dumnezeu şi tinde spre El, atunci în om creşte şi se înmulţeşte tot mai mult cunoştinţa de Dumnezeu. Cine ce iubeşte, la aceea necontenit se gândeşte. Iubirea de Dumnezeu şi cugetarea la Dumnezeu sunt două lucruri nedespărţite. Numai adevărata iubire de Dumnezeu, izvorîtă din inimă curată, este în stare să cunoască adâncurile lui Dumnezeu (I Corint. 2, 10), pe cât e cu putinţă aceasta pentru o fiinţă zidită. Insuş Mântuitorul zice: «Fericiţi cei curaţi cu inimă, că aceia vor vedeà pe Dumnezeu» (Mat. 5, 8). Iar sf. ap. Pavel scrie: «Cine socoate că ştie ceva, acela nu ştie încă nimic cum trebue. Dar cine iubeşte pe Dumnezeu, aceluia i-s'a dat dela dânsul ştiinţa» (Corint. 8, 2—3).

Inima, care iubeşte pe Dumnezeu, întăreşte şi voinţa omului, îl mângăie în căile cele grele ale împlinirii datoriilor morale şi îl îndeamnă a face bine aproapelui şi chiar duşmanilor. Numai iubirea este capabilă să săvârşească cele mai uimitoare acte de abnegaţie.

Dar omul e vătămat de păcat şi cel dintâiu păcat s'a făptuit mai cu seamă din inimă, care s'a lăsat amăgită de fructele cele frumoase ale pomului raiului şi a poftit să fure desăvârşirile dumnezeeşti. Şi astăzi rădăcina cea mai însemnată a păcatului e înfiptă în inimă. Mântuitorul zice: «Din inimă ies gândurile cele rele, uciderile, fărădelegile, desfrânările, furtişagurile, minciuna, hula» (Mat. XV, 19). Ea caută numai plăceri, nefăcând nici o deosebire între plăcerile învoite şi cele neînvoite şi nealegând mijloacele pentru potolirea setei de plăceri. Tot ea este izvorul celui mai greu dintre păcate: a ateismului. Grea şi amară este pentru inima încărcată de păcate ideea de Dumnezeu, judecătorul şi răsplătitorul; ea ar voì să învinovăţească pe alţii. Inima bolnavă nu merge acolo, unde se vorbeşte de Dumnezeu. Ea nu iubeşte pe Dumnezeu, dar se teme de El. Ea se încearcă să întunece şi să orbească ochii minţii, cari văd bine pe Dumnezeu; se sileşte să înăbuşe vocea conştiinţii, care îi vorbeşte cu tărie despre Dumnezeu, şi adesea izbuteşte în aceasta şi duce pe om până la nebunia de a negà pe Dumnezeu, după cum a zis împăratul David: «Zis-a nebunul întru inima sa: nu este Dumnezeu» (Ps. XIII, 1). Domnul e îndelung răbdător, căci vieaţa aceasta este vremea educaţiunii şi a cercării. Ba el voeşte să întoarcă la sine inima credincioasă prin binefaceri, dar ea încă şi mai mult se uită pe sine. In fine, Domnul începe a vindecà inima însetată de plăceri cu doftorii amare, lovind inima necredinciosului nu o singură dată şi nu cu o singură întristare şi nenorocire, aşa că până la un punct oarecare cu drept cuvânt se zice, că nenorocirea niciodată nu vine singură. Aceasta înseamnă că inima învârtoşată nu se moaie cu o singură lovitură. Inima lovită începe a lua seama: nu cumva în adevăr este o fiinţă supremă, şi atunci întreabă mintea, care dejà de mult era gata să-i vorbească de Dumnezeu; în minte adesea se găsesc cugetări şi

cunoştinţe opuse unele altora, adecă şi în favoarea unui lucru oarecare şi în contra lui. Aşa se întâmplă şi cu existenţa lui Dumnezeu. Insă ideile, cari vorbesc contra existenţii lui Dumnezeu şi cari singure de sine sunt slabe, mai întâiu au plăcut inimii şi de aceea ea le-a aprobat, cu plăcere ea le-a adunat la un loc, a înduplecat mintea să le pună pe planul întâiu şi în adevăr aşa de pe nesimţite şi de vicleneşte, încât minţii i-s'a părut cum că ea a ajuns deja la încredinţarea deplină că nu este Dumnezeu. Aşa se întâmplă adesea între oameni: omul socoate că el lucrează după poveţele minţii, din convingere, iar în realitate mintea lui într'o anumită chestiune a fost târîtă în mod viclean din depărtare, de alţii».

„ROMÂNII ŞI RITUL LATIN".

— Reflexiuni anonimului din «Răvaşul». —

Inainte cu aproape doi ani, părintele Brânzeu, într'un articolaş de propagandă, plasat în coloanele unei gazetuţe de provincie, scrià, — între altele — următoarele:

— «*Biserica Romei, adecă cea unită* (băgaţi bine de seamă!) *este biserica veche românească..... Iar, că la a. 1700 toţi Românii s'au unit şi numai după aceea i-au învrăjbit Sârbii şi Grecii, e lucru ştiut.*» — Aşa scrià păr. Brânzeu.

Iar în sprijinul acestei aserţiuni, foarte apodictice, se chemă însuşi profesorul N. Dobrescu, dela facultatea din Bucureşti, care a ţinut cursuri de istorie bisericească şi la Vălenii de munte. Articolul îl citesc şi eu. In faţa îndrăznelii, cu care se sfidă adevărul istoric în aceste câteva rânduri, altui om i-s'ar fi urcat sângele în obraz... Eu însă, observând imediat, că am de a face cu o răstălmăcire conştientă, săvârşită cu tendinţe prozelitistice, m'am mulţămit cu o simplă semnalare, pentrucă s'o trec cu vederea iarăşi nu se puteà. Şi am scris sub titlul „*Cale greşită*" o scurtă notiţă în revista aceasta (Nr. 6—7 din 1909), în care replicam cu toată cuviinţa, că în cursurile sale dela Văleni — pe cari eu le ascultasem şi reprodusesem în «Tel. Rom.» — dl prof. Dobrescu nu a susţinut aşa ceva şi că în urmare autorul este pe o «cale greşită», când cearcă să desfigureze expunerile unui bărbat cu bună reputaţie ştiinţifică la noi, ca să dovedească vechimea bisericii «unite» cu Roma.

De atunci păr. Brânzeu a tăcut în chestiunea aceasta — şi bine a făcut.

Iată însă, că'n zilele trecute — aşadar după aproape doi ani! — cetesc în Nrul din urmă al răposatului «Răvaşul» dela Cluj o notiţă întitulată «*Românii şi ritul latin*», în care cineva se improvizează de advocatul păr. Brânzeu şi se trudeşte să-mi dovedească, că în cursurile d-lui Dobrescu se susţine cu toată tăria baza de mai sus, decât că... mie mi-a scăpat din vedere. Spun drept, că tot ceeace m'a surprins puţin în această întârziată «crestătură» este simplu faptul, că ea a apărut în acelaş «Răvaş» al Clujului, ai cărui cetitori au fost obicinuiţi să cetească

numai vorbe de laudă la adresa mea, pentru «aprețierile sincere, drepte și frumoase etc»., care le publicasem mai *anii* trecuți asupra unor opere literare — bisericești, reeditate de un distins cleric al bisericii unite. Încolo — opintirile anonimului din «Răvașul» sunt departe de a clătină temeiul observațiilor noastre, mai ales, că dânsul ne citează pe dl Dobrescu din izvoare ca «Biserica și Românizmul» tinărului Cernăianu, cu a cărei valoare și tendință suntem de mult în curat. De aceea să mă ierte simpaticul meu adversar, dacă din aceleași rezoane superioare, cari m'au reținut de a polemiză cu păr. Br., voi renunță să intru în discuție amănunțită și cu dsa, care dăpăcum văz vrea *să stăruie* pe aceeaș cale greșită. Dela această datorință mă dispenzează de altfel și anonimitatea dsale. Și în sfârșit este o absurdă cheltuială de energie, ca doi inși să se războiască pe un teren, unde *alții* se simt *acasă* și într'o chestiune, pe care cei competenți au zdrobit-o de mult. Și cu atât mai puțin în chestiuni controversate de ordin ierarhic, unde ori cât ne-am strădui să rămânem în cadrele obiectivității și calmității, totuși, date fiind împrejurările și terenele de luptă, suntem în mod fatal expuși, ca scriselor noastre să se atribuie coloritul preocupărilor «confesionale».

Iată pentruce nu pot să mă cobor în polemică cu autorul necunoscut al articolului «Românii și ritul latin».

Dar — pentruca nu cumva dânsul să rămână în iluzia, că m'a convins și că are dreptate, când apără afirmația păr. Brânzeu chiar cu cursurile dlui Dobrescu, mă opresc totuși pe un moment, ca să-i arăt, că «n'am trecut nimic cu atențiunea» din cursurile respective dela Văleni.

Dl prof. Dobrescu în cursul său «*Originea, vechimea și desvoltarea bisericii creștine la Români*»[1]), Vorbind de timpul și împrejurările între care s'a sădit sămânța învățăturii creștinești în straturile coloniștilor din Dacia, spune apriat, că aceasta sămânță fiind adusă și sămănată mai ales de misionari romani, în primele patru veacuri d. Chr., eră natural, ca creștinismul locuitorilor Daciei să aibă un *colorit roman.* Așadar primii locuitori din Dacia — zice dl Dobrescu — au primit creștinismul sub forma latină sau romană[2] și la început au atârnat bisericește de Roma, unde rezidà și stăpânirea lor lumească. Aceasta este *esența* părerii dlui Dobrescu, atât în cursurile dela Văleni, cât și în citațiile din broșura lui Cernăianu. Ceeace însă absolut *nu* însemnează, că «Românii» au avut vreodată «rit latin» în biserica lor — cum crede anonimul din «Răvașul» — sau că biserica «unită» cu Roma este «biserica veche românească», — cum crede păr. Brânzeu, sau poate o spune, fără să o crează nici sfinția sa. Evident, că aici este vorba de *forma,* de *coloritul* în care s'a propoveduit evanghelia lui Christos *poporațiunii daco-romane* dela Dunăre în cele dintâi veacuri ale erei creștine. Iar această poporațiune, câtă vreme

[1] V. »Telegraful Român» din 1908 Nr. 98—105.

[2] Dovadă *terminologia latină* a noțiunilor fundamentale de credință etc.

eră alcătuită din felurite elemente de colonişti *romani*, cari vorbeau limba *latină* (vulgară), eră foarte firesc ca primind botezul — să se închine lui Dumnezeu *tot în limba latină*, singura pe care o vorbiau toţi şi în care li-se propoveduise şi învăţătura mântuitoare. Noua religiune i-a înfrăţit aşa zicând *şi în limbă* pe coloniştii strânşi din toate colţurile imperiului roman, cum zice şi Cernăianu în broşura menţionată mai sus.

A susţineà acum, că ***coloniştii***, încreştinaţi de misionari romani, din Dacia se rugau în limba latină vulgară (cum spune dl Dobrescu şi alţii) aşa credem, că *nu* e egal cu a afirmà că ***Românii*** au avut odinioară ritul latin şi au stat în legături ierarhice cu Roma. (Cum riscă a spune adversarul meu şi apărătorul păr. Brânzău).

Nu, pentrucă *poporul român* ca individualitate etnică deosebită, se susţine că există numai de prin veacul al VIII-lea încoace. Iar atunci, când apare pe arena istoriei ca popor, cu fiinţa sa specifică *românească*, ştim, (tot dela dl Dobrescu, Onciul etc.) că aveà deja biserică organizată încâtva, cu caracter pronunţat *răsăritean* (grecesc) cu limba rituală *slavonă* — impusă cu forţa de Bulgari — şi atârnătoare de patriarhia Constantinopolului. Prin urmare aceasta este, scumpul meu anonim, cea mai veche biserică *românească*, iar nici decum cea «unită cu Roma», pentrucă altfel, ce lipsă ar mai fi fost la anul 1700 de o nouă unire a *tuturor* Românilor, cum spune păr. Brânzeu?

Abstracţie făcând dela faptul, că biserica, «unită», în accepţiunea modernă a cuvântului, nici nu puteà să existe pe atunci, când biserica lui Christos eră încă *una* şi nu izbucnise ruptura dintre scaunul de răsărit şi cel dela apus, dar nici aceea nu se poate susţineà, că biserica română «unită» de astăzi ar fi o continuare a străvechilor legături erarhice ale locuitorilor Daciei cu scaunul de Roma. Nu, deoarece biserica creştină a coloniştilor dela Dunăre eră o biserică, care profesà principiile de credinţă genuine, aveà deci o dogmatică *ortodoxă*, iar ritul se făceà în limba *latină* băştinaşă — până când biserică română «unită» de astăzi este dimpotrivă: o biserică cu dogmatică *romano-catolică* şi cu rit *grecesc*.

Deci mai întâi să distingem şi pe urmă să «încrestăm»!

Gh. Tulbure.

MIŞCAREA LITERARA.

Trei ani de protoierie. Părintele Icon. Stavr. Alexandru Cristea, protopop al judeţului Bacău (România), tipăreşte un „raport despre starea religioasă, morală şi materială a parohiilor şi bisericilor urbane şi rurale“ de sub păstorirea S. Sale dela 1 Maiu 1907—30 Aprilie 1910. Nu ne ocupăm de această lucrare pentru frumuseţea ei literară, ori pentru valoarea ei ştiinţifică, ci mai mult pentru importanţa ei practică. Vrem să semnalăm o chestie bisericească, la noi total neglează: *statistica bisericească*, care s'ar întemeià pe rapoartele protopopeşti despre stările din fiecare tract,

în baza acestora despre stările din o dieceză şi în urmă din întreaga noastră biserică. Fără de această cunoaştere temeinică şi amănunţită a stărilor religioase-morale, culturale-materiale, bazată pe date statistice sigure şi exacte din toate satele, cari alcătuesc această biserică, cu toate bunurile şi lipsurile ei, autorităţile bisericeşti nu vor puteà da niciodată cele mai nimerite îndrumări prielnice adevăratei vieţi bisericeşti; chiar protopopii se vor ocupà şi pe mai departe numai întâmplător şi pe nimerite de problemele de viaţă a păstoriţilor lor, preoţi şi mireni.

Iată pe scurt cuprinsul raportului păr. protoiereu: După o adresă către P. S. Episcop şi alta către dl. Ministru şi după introducere, în care face cunoscut îndemnul şi cuprinsul lucrării pe care o recomandă atenţiunii lor binevoitoare, în partea I se dă un *tablou*, despre bisericile, comunele, satele şi cătunele, cari alcătuesc parohiile urbane şi rurale, precum şi despre populaţia capilor de familie a fiecărei parohii, starea bisericilor, a caselor parohiale şi pământurilor bisericeşti. Tabloul are următoarele rubrici, în cari se dau în rând alfabetic date amănunţite despre fiecare parohie (102), cu observări proprii şi indigitări pentru viitor: 1) Comunele, satele şi cătunele ce alcătuesc parohia; 2) Comuna de care aparţine fiecare sat sau cătun; 3) Populaţiunea capilor de familie ortodocşi a fiecărui sat sau cătun; 4) Hramul bis. parohiale ori filiale, oraşul, satul sau cătunul unde se află construită biserica; 5) Felul, data construirei, starea în care se află biserica, de cine e zidită şi dacă e monument istoric; 6) Distanţa în km. dela reşedinţa parohului la satele ce compun parohia; 7) Satele ungureşti aflătoare în cuprinsul parohiei; 8) Case parohiale de sunt sau nu, şi starea lor; 9) De este sau nu pământ bisericesc şi 10) Observaţiuni.

In partea II-a se ocupă de numărul parohiilor, felul constructiunii şi starea bisericilor, constatând neajunsul foarte îngrijitor: „trebue să recunoască orice bun român şi adevărat creştin, că se pune mult interes pentru facerea de măreţe palaturi administrative, tribunale, palate de postă, teatre, case de depuneri, gări, spitale şi a început şi şcoli, iar de buna stare a bisericilor mai ales a celor dela sate, târguri şi oraşe provinciale drept să mărturisesc că aproape de loc nu se interesează nici statul, nici judeţul, şi nici comuna, fiind lăsate la buna plăcere şi putere a bieţilor credincioşi, cari fac şi ei ce pot acolo unde sunt mai număroşi, mai cu dare de mână şi mai evlavioşi.. şi de aceia majoritatea bisericilor rurale sunt proaste şi în stare de plâns şi ca construcţie şi ca întreţinere şi ca înzestrare cu cele trebuincioase cultului".

Apoi vine vorba despre existenţa „Ungurilor" (înţelegându-se sub această numire catolicii) în cuprinsul parohiilor şi în sate aparte constatându-se 44 parohii sămănate cu Unguri, ori locuite pe dea'ntregul de ei. Aici ne dă o nouă jăluire amară: „Parohia Slănic iarăş este o parohie blăstămată, căci e locuită de Unguri şi de Români unguriţi (114 familii Români, 217 fam. Unguri, având biserică) şi sunt pe cale Ungurii de a

face progrese, întrucât autoritățile locale le sunt prielnice, iar Românilor și preotului lor nu prea iubitori".(!) Iți cad lăcrămi de durere, când se constată până și în rapoarte oficioase patronarea uneltirilor vrășmașe națiunei și religiei strămoșești, de către înșiși slujbașii Țării Românești, unde durere „preotul nostru cu urechile lui aude sărmanul cum preotul unguresc îl face către ai săi că este diavol, că are coadă ca dracul; iar un alt preot unguresc numește femeie curvă pe aceia care va vorbì românește și va învățà pe copiii săi în casă românește, sau îi va trimite la școală românească"! Și mai departe continuă: „preoții papistași sunt puși pentru a întrebuințà toate mijloacele posibile, permise și nepermise, numai ca să și mărească turma lor, iar a preoților noștri să scadă, și le va succede căci ei sunt mai încurajați și mai liberi, și mai fără grijă, și mai sus puși de trei ori în privința materială, pentru un singur corp și suflet". Și când se întâmplă să rămână sărmanii ortodocși fără preot și cu bisericile închise, și de nevoie constrânși a se duce la biserica ungurească, încet, încet sunt ademeniți ori prin însurătoare, ori prin făgădueli de tot felul să treacă la biserica papistașă". Iată cum se face pe tăcute, dar cucerind mereu, *propaganda papistașă în România*, care mai dăunăzi socotise sosită vremea potrivită de a eșì pe față și a înfruntà ortodoxismul Țării Românești!

Case parohiale au abia 23 parohii din 102, ceeace de bunăseamă e un mare neajuns pentru preot și tot așa un mare desavantagiu pentru parohie. Pământuri bisericești însă, înafară de cele 6 parohii urbane, mai lipsesc în 23 parohii rurale, în cea mai mare parte formate din sate răzășești. In capitolul ce încheie partea a II a lucrării, ni se dă între altele înălțătoarea pildă a unui sat, de cari să ne rânduiască Dumnezeu cât mai multe: „...religiozitatea locuitorilor acestui sat (Grigoreni) poate servì ca model în țară, întrucât din acest sat n'ai să vezi om la judecăți, sfezi și gâlceve; prădăciuni și ucideri sau sinucideri, nici prin minte să-ți treacă, că s'ar putea vre-odată petrece în acest sat, unde sfatul bătrânilor e ținut în seamă de cei tineri, unde armonia, unirea și frăția domnește totdeauna în gradul cel mai înalt între ei; iar crâșmă la ei în sat n'a existat, nici nu există, și sf-ta biserică făcută cu cheltuiala lor, este regulat totdeauna vizitată de toți..."

In partea a III. sub titlul „inspecțiunile și modul cum se fac și cum ar trebuì să se facă" se spun multe lucruri, cari însă nu privesc interesul nostru și nici nu găsim potrivit să ne ocupăm aci cu chestia importantă, căreia la noi i-se zice *vizitație canonică* și asupra căreia vom încercà altă dată să fixăm câteva păreri.

Urmează apoi darea de seamă despre biserici în construcție, biserici reparate și deschise, numiri de parohi noi și transferați, și păreri în formarea parohiilor actuale, — tot atâtea chestii cari se adresează — ca și întreaga lucrare, celor în drept, cari au putința a ajutà unde trebue și pot regulà scăderile unde sunt.

De *încheière* se osândesc *formele* de cancelarie; se propun mijloace pentru a înfrăţi real pe învăţător cu preotul; se dau sfaturi ca preoţii să nu intre în politica militantă, care tinde să introducă până şi în biserică sistemul de rotaţie, după cum se întâmplă în timpul din urmă cu protoiereii, siliţi a se retrage şi ei când se schimbă cârmuirea; se stărue pentru îmbunătăţirea sorţii protoiereilor, iară dacă aceasta nu se va împlinì, se propune desfiinţarea lor; şi în urmă se fac mărturisiri cu privire la realizarea programului de muncă cu care autorul a primit slujba de protoiereu, se dau apoi indigitări pentru urmaşul în slujbă, căci părintele A. Cristea — cum spune — şi-a înaintat abzicerea din anume motive, pe cari le expune, dar pe cari noi de aici nu le putem înţelege.

In „anexe“ se dă cuvântarea dela instalarea de protoiereu, alta la 10 Maiu, un cuvânt funebru la înmormântarea unui paroh şi altul la un parastas. In urmă se alătură catalogul tuturor preoţilor parohi şi supranumerari aflători în fiinţă cu rangul lor bisericesc, cu funcţia ce ocupă şi studiile ce posed. Faţă de aceşti modeşti slujitori ai altarului, autorul dovedeşte o părintească dragoste şi preţuire dreaptă pentru ostenele e lor mari, răsplătite însă de răii lumii — cum spune — adeseori cu pâri, cu târire înaintea autorităţilor, expuşi criticilor şi vorbelor nesăbuite pentru cauze neînsemnate... „şi protoereul totuşi trebue să stea pironit pe scaun şi cu multă răbdare să asculte şi să scrie tot ce vor voì să spue contrarii preotului...“

Iată o lucrare, care ne vorbeşte despre un protoiereu conştienţios şi devotat slujbei, pe care nu şi-a luat-o în deşert, hotărît şi franc în expunerea părerilor sale uneori îndrăzneţe. Şi mai presus de aceste, este o lucrare de felul căreia nesmintit ar trebuì să se facă şi la noi. Cel puţin din 5 în 5 ani ar trebuì şi protopopii noştri să alcătuiască cu toată sârguinţa câte un raport amănunţit despre stările din tractul lor. Bine înţeles acel raport pentru a puteà fi complet, şi deci pentru a ne putea da ce ne lipseşte acum, nu s'ar puteà mărginì la tabloul vieţii strict bisericeşti, ci ar trebuì să îmbrăţişeze întreg cuprinsul vieţii satelor, cu toate formele de manifestare: religioase, morale, culturale, naţionale şi materiale, nu numai cu privire la instituţii, ci şi cu privire la credincioşii noştri în raportul lor către alte confesiuni şi neamuri, cu cari trăim împreună. Rapoartele conştienţios şi cu pricepere alcătuite ar da orientări sigure cârmuitorilor bisericeşti ca şi conducătorilor naţionali în politică şi cultu ă şi tot aşa pe teren economic. Osteneala ce s'ar depune întru aceasta e disparentă în raport cu serviciul mare, ce s'ar aduce bisericei şi cauzei neamului prin o temeinică *statistică bisericească*, alcătuită din *date sigure*. *m. p.*

CRONICĂ BISERICEASCĂ-CULTURALĂ.

Sinoadele protopresbiterale. In „Tel. Român“ *G. R.* (Rain?) face apologia sinoadelor protopopeşti „organele de căpetenie cari alcătuiesc corpul masiv (?) al edificiului bisericii noastre celei vii... iar corporaţiile supreme sunt organele, cari lustruind acest edificiu il prezintă înafară ca un ce pe deplin isprăvit şi bine aranjat“. Dar cum sinoadele protopopeşti foarte rar sunt ceia-ce ar trebuì să fie, se dă aci un cald îndemn ca aceste întruniri anuale „compuse din preoţii cei mai de seamă şi din cei mai de valoare bărbaţi mireni“ să se înalţe la adevărata valoare şi demnitate, să-şi înţeleagă rostul şi să-şi îmbrace rolul ce le revine pentru îngrijirea chestiunilor vitale în toate ramurile vieţii în marginile unui tract, căci „sinoadele protopresbiterale prin interesare corespunzătoare, pot mântui biserica, dar prin indolenţă o pot ruinà“.

In mod deosebit li se atrage atenţiunea acestor corporaţii numai asupra *concubinatelor — căsătoriilor numai civile* şi asupra datoriei de a înfiinţà *fonduri bisericeşti*. Problemele cari trebue să preocupe însă sinoadele protop. cari în genere se mărginesc la chestii de administraţie, le socotim mult mai numeroase, mai variate şi în aceiaş vreme foarte importante pentru vitalitatea bisericei şi a neamului.

*

Administrator al Cassei bisericei a fost numit de noul guvern domnul *G. Boroianu*, profesor de drept bisericesc şi decan la facultatea teologică din Bucureşti. Trecutul frumos de muncă stăruitoare şi cinstită a dlui Boroianu dă nădejdea cea mai bună că a fost nimerită numirea de sfetnic priceput al guvernului în chestiuni bisericeşti, ca şi de administrator bun, cu o bogată experienţă de viaţă bisericească şi cu viaţă cinstită. Munca conştienţioasă, ce desvoaltă de multă vreme dl Boroianu ca profesor, ca scriitor bisericesc şi ca director de revistă, căruia nu i-a scăpat nici o chestie bisericească, de care să nu se fi ocupat cu tot sufletul în „Viitorul“, revista dsale, ca şi în „Păstorul ortodox“ unde asemenea este îndrumătorul cu o adâncă cunoaştere a nevoilor bisericeşti — îi îndreptăţesc pe deplin numirea la postul înalt, unde îi dorim succese strălucite pentru binele acelei biserici mult încercate de o vreme.

*

Predica în biserică. Cetim în „Ortodoxul“, revista bisericească care apare la Iaşi, un circular al I. P. S. Mitropolit al Moldovei către protoiereii de judeţe pentru a pune în vedere preoţilor să predice în biserici duminecа şi în sărbători, care se încheie cu următoarele: „Şi pentruca această dispoziţiune a noastră să fie executată cu punctualitate veţi controlà prin epitropii bisericilor dacă preoţii ţin regulat predici. Aceasta o veţi face mai ales pentru preoţii tineri, cărora în caz de abateri dela dispoziţiunea de faţă li se vor face reţineri din salarii, ca pedeapsă pentru neimplinirea de servicii“! Deodată cu această dispoziţie, cel puţin neobicinuită faţă cu slujba de preot, unde caracteristica de căpetenie e apostolia, dl profesor M. Mihaileanu scrie în „Păstorul ortodox“. „Se ţin însă astăzi predici destule, — în orice caz cu mult mai multe ca pe vremea când lumea nu încăpeà în biserici. Sunt astăzi preoţi mulţime, mai ales din cei licenţiaţi în teologie, cari urcă adeseori treptele amvonului. Eu însă, cu deplină încredinţare, cutez să spun: mulţi chiemaţi şi puţini aleşi... pentrucă, a întocmi şi a rosti o predică nu-i nici decum lucru uşor, chiar de ar poseda cineva toate diplomele din lume“. Şi conchide „sunt prea încredinţat că fără folos se rostesc în biserică predici neizvorite dintr'un suflet fără prihană şi dintr'un desevârşit dor al vorbirii.

De aceia cred că sabia cuvântului nu trebue pusă în mâna oricui“.

Socotim ambele păreri *ca extreme*, întrucât nu se va face apostolie de frica pedepsei, fie aceia şi detragerea lefei, dar în acelaş timp şi cel mai puţin iscusit orator poate nimeri calea ce duce la inima ascultătorilor, şi niciodată nu va sunà în pustiu cuvântul lui *dacă izvoreşte din convingere şi se resteşte cu însufleţire.*

*

„Asociaţia clerului ort. or. din Bucovina“ se numeşte societatea preoţimii bucovinene, a cărei numire este: „Unirea preoţilor ortodocşi din Bucovina spre conlucrare

şi sprijinire reciprocă pe terenul pastoral; promovarea intereselor bisericei şi ale clerului, îndeosebi ridicarea preoţilor în cultură, vază şi onoare, pentru ca să se poată dedică cu succes strălucit sublimei misiuni, deci sprijinirea morală şi materială a membrilor societăţii, respective a văduvelor şi orfanilor rămaşi în urma lor, şi în fine consolidarea socială a clerului" — cum spune preşedintele societăţii, dl prof. univ. Dr. Teod. Tarnavschi în cuvântul de deschidere dela adunarea gen. din urmă. Asociaţiunea e în anul al 12-lea de viaţă, timp nu prea lung, dar totuşi deajuns pentru a cuprinde între membrii săi *întreg* clerul Bucovinei şi nu numai pe jumătate, dar cei mai mulţi, dovedesc un îngrijitor indiferentism faţă cu desvoltarea şi progresul Asociaţiunii, — cum spune însuşi preşedintele. Mai mult e acuzată de indiferentism generaţia tinără...

Din raportul comitetului, — care se compune din profesori, preoţi, parohi şi cooperatori — se învederează, că în anul 1910 s'a preocupat de următoarele chestiuni: A mulţămit deputaţilor D-r C. Isopescul-Grecul şi T. Simioniovici pentru cuvântările ce le-au ţinut în parlamentul din Viena întru apărarea clerului şi bisericei ort. rom. din Bucovina faţă cu atacurile deputatului rutean I. Pihuleak; a cerut dreptul de alegere activă şi pasivă pentru dieta ţării şi parlament pe seama tuturor preoţilor administratori sau cooperatori; a intervenit la P. V. Consistor să îngrijască ca pe lângă casele parohiale să se dureze şi acareturile necesare, să se procure mobiliarul trebuincios pentru birourile parohiale, să stărue pentru crearea unui post de păstor de suflete pentru spitalurile ţării, să binevoiască a completă planul de învăţământ la şcoala cantorală într'acolo ca să se introducă un curs de contabilitate, preoţii catecheţi să fie remuneraţi pentru oară; când se zvoneşte că un post de consilier consistorial devenit vacant va fi conferit unui preot, care aparţine partidului rutean tinăr, comitetul roagă Consistorul să grijască ca acea persoană să întrunească toate calităţile, îndeosebi să ştie limba română ca şi ruteană şi fără deosebire de partid; sprijineşte propunerea de a se mută sediile protopopeşti în centre şi a li-se da acelora cooperatori de ajutor; recomandă petiţia cooperatorilor pentru cvincvenalul III şi IV cum şi să li-se numere anii de cooperatori în anii de serviciu ca parohi; îşi exprimă indignarea faţă cu uimitoarea volnicie de a arestă un preot pe stradă şi cere prezidiului ţării, prin Consistor, să ia măsuri ca să nu se mai repete atari volnicii faţă cu membrii clerului ortodox; roagă administraţia revistei „Candela" să despartă textul român de cel rutean şi pe viitor să apară pentru Români numai româneşte; felicită prin rostul preşedintelui pe I. P. C. Sa Miron Calinescu la iubileul de 50 ani de preoţie; protestează contra despărţirii Consistorului în 2 secţii naţionale (român şi rutean) şi roagă Consistorul să apere caracterul istoric românesc al arhidieczei; recomandă pentru procurarea de odăjdii bisericeşti atelierul unui creştin din Cernăuţi în locul marfei jidanilor precupeţi etc.

„Dacă activitatea comitetului în anul expirat a fost modestă, nu sunt pe atât membrii comitetului de vină, cât mai vârtos împrejurările nefavorabile în cari se află Asociaţiunea" căreia nu-i răspunde fiecare membru nici taxa de 4 K. In programul adunării generale sub Nr. 3 a fost raportul comisiunii alese de adunarea generală precedentă relativ la crearea unui institut de păstrare şi credit pentru membrii asociaţiunii.

*

Frământări îngrijitoare în Biserica Bucovinei. De o vreme încoace tot mai mult iese la iveală o îndârjită luptă între Ruteni şi Români, credincioşi ai aceleiaş biserici ortodoxe până acum cu caracter numai românesc. Tovărăşia politică rusească „Rusca Rada" a pornit acţiunea de subminare a românismului şi pe cale bisericească. O broşură a unui preot rus, care nu e decât un pamflet la adresa bisericei româneşti, se foloseşte de cele mai necinstite arme şi mijloace imorale, ca mistificarea opiniei publice, batjocorirea limbii româneşti (pe care o numeşte ţăgănească), înjosirea autorităţii bisericeşti şi calumniarea tuturor instituţiilor ei, pentru-ca surpându-ne biserica să ne răpească neamul, „să ne şteargă de pe moşia noastră adăpată cu sângele strămoşilor noştri". Pentru a ajunge aici însă propaganda ocultă vrea mai întâi să izgonească din conştiinţa obştei alipirea faţă de biserica ortodoxă *română*, pe care o recunoaşte, şi se măturiseşte bucuros ca făcând parte din ea şi poporul rutean al

Bucovinei. Pentru a face deci pe Ruteni să nu recunoască caracterul genuin al acelei biserici broşura susţine odată, că biserica Bucovinei nu e nici românească nici rusească, altădată că e pe cât românească pe atât şi rusească şi în urmă deadreptul, că ea este biserică rusească, furată de Români şi asuprită de atunci mereu de aceştia. In acest scop perfid se intervestesc faptele istorice, în locul adevărului se dau cele mai cutezate minciuni şi urîte calomnii.

Propaganda de rutenizare s'a început atunci când Bucovina a fost adnexată la Austria (1777). La 1781 scaunul episcopesc s'a strămutat dela Rădăuţi la Cernăuţi, s'a rupt legătura jurisdicţională cu Mitropolitul dela Iaşi şi s'a supus în cele dogmatice şi spirituale Mitropoliei din Carloviţ, fapt, care a dat mână de ajutor începutului primejdios. Ori-cât însă nu s'a respectat garanţa dată la 1777, — că adecă biserica ortodoxă va rămâneà dominantă în ţară, pentrucă în cele administrative a fost pusă în atârnare de stat, iară de altă parte s'a favorizat prea mult biserica latină în contul ei — totuşi nenorocul cel mare a fost anul 1786, când Bucovina se alipeşte ca cerc politic la Galiţia. Această poziţie de supunere sub guvernul din Lemberg se menţine — cu o întrerupere — până la 1849, când Bucovina îşi recapătă autonomia în privinţa administrativă şi şcolară, dar în privinţa judecătorească rămâne pendentă şi pe mai departe de Galiţia. Alipirea la Galiţia invoalvă în sine primejdia rutenizării, căci se porneşte afluenţa galiţiană. Intâi moşiile boiereşti au lipsă de lucrători, cari se găsesc din belşug în vecina Galiţie. Pământul rodnic ispiteşte pe mulţi şi traiul mai lesnicios chiamă mulţimea celor ce nu încap acasă. Acum se întâlneşte caracterul slav înţânat cu firea îngăduitoare a Românului mai deştept, care îi învaţă în curând limba, întâi pentru ca să se poată înţelege mai apoi o introduce şi în familie. Mai adăugându-se la afluenţa galiţiană, care desmoşteneşte mereu pe stăpânii pământeni, şi caracterul primitor al Bucovinei, în care găseà adăpost ori-ce fugar, precum şi anume scutinţe de cari se bucură această ţară, vom aveà cauzele repedei rusificări a unor sate româneşti, pentru cari factorii chemaţi au dovedit indolenţă, şi pare-că continuă să o dovedească.

Mişcarea de rusificare merge mână în mână cu destrămarea bisericei româneşti. Rutenii nu se mulţămesc că au 3 consilieri în Consistorul bisericii, nici că li se dau toate pentru câte numai au oameni. Ei vor desfacerea Consistorului în două, cu o secţie rusească, împărţirea averilor bisericeşti şi chiar Vlădică deosebit, de care să se ţină satele curat ruseşti şi cele cu majorităţi; ori cel puţin după vlădica român să urmeze unul rus, care însă să nu se mai ştie vlădică al unei biserici, în care sunt şi Ruteni, cari au egală îndreptăţire cu Românii, dar care are caracterul de „biserică românească", ci aşa „un Vlădică drept credincios al nostru.. cu rânduială ca în biserica dreptecredincioasă a noastră (!), să avem în fiecare sat rusesc un preot drept credincios rus, iară blăstămaţii de romanizatori şi de katzapi (Ruşii vechi numiţi aşa de Ucraini) să dispară ca roua la soare şi să nu ne mai ameţească capul cu „credinţa românească" nici să ne tot sparie cu „unia" şi cu „popi raşi".

Lupta e condusă de deputaţii Ucraini, cari au mare trecere la împărăţie şi la guvern. Pe atunci deputaţii români în loc să apere cauza sfântă se întâmplă să declare în faţa lumii, că Ruşii au dreptate, când învinue Consistorul român că le face nedreptăţi şi îi asupreşte. Ba pregătesc chiar proiecte în cari propun desfacerea Consistorului sub un mitropolit, în o secţie românească cu episcop român şi în una rusească cu episcop rus pentru afacerile ruseşti (Aurel Onciul).

Pentru preîntâmpinarea unui dezastru bisericesc şi naţional român „Viitorul" foaia clericală din Cernăuţi dă ca cea mai bună următoarea soluţie: „... nu e altă scăpare din acest pericol decât cea mai grabnică conţelegere al întregului cler şi popor român al Bucovinei asupra ideei ce de mult acum se ventilează între noi, ca să alergăm la prea înaltul tron împărătesc cu rugarea stăruitoare: Maiestatea sa se binevoiască prea graţios a lăsà credincioşilor săi Români din Bucovina neinstrăinată şi nealterată biserica lor strămoşască, iară pentru Rutenii ortodocşi din Bucovina să se formeze o episcopie proprie". Şi poate e cea mai bună scăpare!